

CUVINTE INTRODUCTIVE

Diversitatea problemelor ivite în practică se reflectă în registrul opiniilor doctrinare și în jurisprudența instanțelor naționale și europene. Revista *Acta Universitatis Lucian Blaga*, Seria Iurisprudentia (numărul 2/2022) cuprinde contribuții consistente la clarificarea unor aspecte de actualitate, utile practicienilor și teoreticienilor dreptului.

Una dintre problemele fără dezlegare (deocamdată) în dreptul pozitiv privește domeniul public al proprietății intelectuale. În condițiile în care practica reclamă reglementarea, se poate constata că statutul juridic al domeniului public încă nu a fost creat nici la nivel internațional și nici la nivel național. *Reflecții cu privire la domeniul public al proprietății intelectuale* (conf. dr. Adrian Circa, Facultatea de Drept, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu) este studiul care pune în lumină reperele normative, noțiunea și delimitările de instituțiile învecinate, posibile principii și limite – pornind de la cuvintele actuale rostite de Victor Hugo, în deschiderea Congresului literar internațional din 7 iunie 1878: „*Messieurs, rentrons dans le principe: le respect de la propriété. Constatons la propriété littéraire, mais, en même temps, fondons le domaine public. Allons plus loin. Agrandissons-le. Que la loi donne à tous les éditeurs le droit de publier tous les livres après la mort des auteurs, à la seule condition de payer aux héritiers directs une redevance très faible, qui ne dépasse en aucun cas cinq ou dix pour cent du bénéfice net. Ce système très simple, qui concilie la propriété incontestable de l'écrivain avec le droit non moins incontestable du domaine public, a été indiqué, dans la commission de 1836, par celui qui vous parle en ce moment, et l'on peut trouver cette solution, avec tous ses développements, dans les procès-verbaux de la commission, publiés alors par le ministère de l'intérieur*”¹.

Ocrotit prin normele legii fundamentale, dreptul la viață ridică probleme aflate la confluența mai multor ramuri de drept. Începutul personalității juridice a persoanei fizice, statutul embrionului, dreptul de a dispune de propriul corp, binomul drept la viață – (posibil?) drept la moarte, protecția memoriei și a corpului persoanei decedate – toate acestea constituie o infimă parte a interogațiilor pe care le stârnesc dreptul și bioetica. Studiul *Dreptul la viață și protejarea dreptului la viață prin mijloace de drept penal. Reflecții* (lector dr. Elisabeta Boțian, Facultatea de Drept, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu) abordează aspecte specifice ocrotirii dreptului la viață prin filtrul normelor dreptului penal.

Beneficiind de o reglementare specifică în Codul român de procedură penală, camera preliminară realizează un obiectiv determinat, respectiv,

¹ V. Hugo, *Discours d'ouverture du Congrès littéraire international: le domaine public payant*, în *Congrès littéraire international de Paris, 1878*, Présidence de Victor Hugo, *Comptes rendus in extenso et documents*, p. 107 (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k9818154d/f127.item.r=mettez.textelimage.zoom>, consultat la 15 decembrie 2022).

analizează legalitatea administrării probatoriului, a sesizării instanței prin rechizitoriu și a actelor efectuate de organele de urmărire penală, pregătind faza judecătii. Studiul *Contradictorialitatea și oralitatea în procedura de cameră preliminară* (lector dr. Daniela Maria Czika, Facultatea de Drept, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu) analizează procedura de cameră preliminară din perspectiva respectării garanțiilor pe care le implică dreptul la un proces echitabil, prevăzut de art. 6 alin. (1) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Dezvoltarea durabilă este un concept ale cărui repercusiuni sunt multiple și semnificative. Amenajarea teritoriului în contextul dezvoltării durabile cunoaște o schimbare de paradigmă, sub aspectul obiectivelor, valorilor și metodelor. Studiul *Gouvernance métropolitaine: les enjeux de l'institutionnalisation et de l'aménagement du territoire* (conf. dr. Dana Alexandru, Facultatea de Științe Socio-Umane, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu) abordează posibile soluții pentru a opera tranziția de la autorități locale organizate de manieră tradițională, la autorități locale apte să gestioneze provocările gestiunii infrastructurilor, spațiilor verzi, dezvoltării economice locale, realizării obiectivelor de neutralitate climatică.

„Trăim într-o perioadă istorică în care atât dreptul la libertate religioasă, cât și drepturile minorităților religioase sunt amenințate de reapariția derivelor naționaliste, apărate adesea prin invocarea rolului jucat de o anumită religie în dezvoltarea identității și culturii unui popor. În acest context, este important ca drepturile minorităților și oamenii de știință din domeniul dreptului și religiei să își unească forțele pentru a reflecta asupra sinergiilor dintre libertatea religioasă și identitatea religioasă. Protejarea și dezvoltarea identității religioase a minorităților este o modalitate de a consolida libertatea religioasă pentru toți, întrucât acest din urmă drept este indivizibil. O societate în care doar majoritatea religioasă este liberă nu este o societate care respectă libertatea religioasă”. Plecând de la acest adevăr, studiul *Relația majoritate-minoritate din perspectiva rezultatelor ultimului recensământ. Situația colaborării cu minoritățile religioase la nivel european* (lector dr. Emanuel Tăvală, Facultatea de Drept, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu) afirmă că „O mai bună definiție, în cadrul drepturilor universale și indivizibile ale omului, a obligațiilor specifice ale statului față de minoritățile religioase și a măsurilor speciale pe care statele ar trebui să le adopte «pentru a asigura condiții adecvate pentru păstrarea și dezvoltarea identității de grup, care depășesc ceea ce rezultă din drepturile universale ale omului», depășește cu mult interesele minorităților religioase și privește fiecare ființă umană”.

Participarea persoanei juridice (în nume propriu) la circuitul civil este condiționată de întrunirea cumulativă a trei elemente: organizarea de sine stătătoare, patrimoniul propriu, scopul licit și moral. De egală importanță în contextul entităților colective, fiecare dintre elementele constitutive poate genera cercetări monografice. O abordare particulară a patrimoniului este necesară, utilă și constant în actualitate. Studiul *Patrimoniul – element constitutiv al persoanei juridice* (asist. dr. Raluca Ștefania Lazăr, Facultatea de Drept, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu) decantează noțiunea de „patrimoniu”, trăsăturile

juridice ale patrimoniului, relația patrimoniu-persoană și specificul patrimoniului (element de structură) în cadrul diferitelor categorii de persoane juridice.

Legislația specială în materia evaziunii fiscale prevede măsuri procesuale pentru ipoteza săvârșirii faptelor penale. Procedând la un examen de practică judiciară, studiul *Aspecte privind instituirea măsurilor asigurătorii în cazul infracțiunilor de evaziune fiscală* (lector dr. Vasile-Ioan Vidrighin, asist. drd. George-Cătălin Grosu, Facultatea de Drept, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu) concluzionează că, „dispozițiile art. 11 din Legea nr. 241/2005 nu sunt aplicabile anterior pronunțării unei hotărâri în prima instanță asupra fondul acuzației penale. Soluțiile neunitare pronunțate în practica judiciară relevă o aplicare greșită a textului legal, nefiind vorba doar de o chestiune de interpretare a acestuia. Judecătorul național care instituie măsuri asigurătorii anterior soluționării fondului cauzei în temeiul art. 11 din Legea nr. 241/2005 se antepronunță asupra acțiunii penale, întrucât printr-o astfel de hotărâre statuează că «s-a săvârșit» o infracțiune de evaziune fiscală, ceea ce îi este interzis”.

Tranziția de la administrarea pur orală a justiției la dreptul scris a fost o chestiune de timp, marcată de elemente specifice în cadrul sistemelor juridice. Studiul *Oralitate și formalism în dreptul german medieval: conservarea unei tradiții juridice* (asist. drd. Elena-Loredana Gogoșe, Facultatea de Drept, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu) este dedicat dreptului german medieval: „[...] respectul pentru tradiția juridică orală și dorința de conservare a acesteia nu au fost suficiente pentru a înlătura pe deplin neajunsurile oralității, inclusiv prin raportare la desfășurarea procedurilor judiciare. În sine, abundența cunoștințelor juridice pe care judecătorii erau obligați să le memoreze era aptă să conducă la erori, sporind neîncrederea justițiabililor. Nu puține au fost cazurile în care, chiar în chestiuni seculare, se apela la instanțele ecleziastice, considerate mai bine pregătite. De altfel, nu doar justițiabilii au constatat inconvenientele utilizării exclusive a memoriei pentru înfăptuirea justiției, ci și cei care o administrau. În timp, pentru judecători, a devenit tot mai evident faptul că propria memorie nu era întotdeauna suficientă pentru a păstra și a transmite legea, precum și pentru a o aplica. Așadar, această stare de fapt a dictat clar necesitatea transpunerii în scris a dreptului cutumiar, moment marcat de apariția primelor cărți juridice”.

Sesizarea organului de urmărire penală are un rol primordial, întrucât (în măsura în care este realizată în modurile prevăzute de lege), reprezintă un act procesual care are ca efect obligația organului de urmărire penală de a dispune cu privire la declanșarea sau nu a procesului penal pentru infracțiunea respectivă. Studiul *Autosesizarea organului de urmărire penală. Lămurirea problemelor controversate care vizează procesul-verbal de sesizare din oficiu* (asist. dr. Ioana Păcurariu, Facultatea de Drept, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu) oferă soluții unor probleme controversate: natura procesului-verbal de sesizare din oficiu, elementele obligatorii ale procesului-verbal de sesizare din oficiu, consecințele juridice ale indicării eronate a temeiului de drept în procesul-verbal de sesizare din oficiu, consecințele absenței procesului-verbal de sesizare din oficiu din dosarul penal ș.a.

Actuala reglementare penală din țara noastră aduce un progres semnificativ în ceea ce privește actele de violență comise în familie. Studiul *Violența asupra unui membru de familie în înțelesul Codului penal anterior și al Codului penal în vigoare* [(asist. drd. Mirela Gabriela Cristea (State), Facultatea de Drept, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu] examinează comparativ: noțiunea de „membru de familie”, agravarea răspunderii penale pentru fapte comise asupra unui membru de familie în vechea și noua reglementare, circumstanța agravantă generală prevăzută de art. 75 alin. (1) lit. b) C. pen. (1969) și aspectele procesuale aferente vechii și noii reglementări.

Valorificarea practicii judiciare este o sursă constantă de idei, interpretări și progres. Un comentariu cuprinzător aduce în atenția specialiștilor chestiuni actuale, având ca punct de plecare practica instanțelor sibiene: *Rectificarea erorii de înregistrare în planul cadastral digital, operațiunea de re poziționare. Suprapunerea virtuală și suprapunerea reală* (asist. dr. Raluca Ștefania Lazăr).

Rubrica *Recenzii* prezintă două lucrări de facturi diferite, dar deopotrivă atractive (ambele recenzii sunt semnate de domnul lector dr. Emanuel Tăvală). Prima lucrare are o problematică centrată pe finanțarea cultelor în România (Nicolae Stanciu, *Impozitarea Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. C.H. Beck, București, 2022, 354 p.): „[...] o abordare sistematică, bine gândită, pornind de la o ancorare a relației dintre religie și fiscalitate, fiind subliniate determinările reciproce ale celor doi factori. O abordare consistentă a primei părți este dedicată relației dintre state și culte în Europa din perspectiva statului lor juridic în cadrul statului și implicit a relației pe care o au cele două structuri din perspectivă financiară și fiscală”; a doua parte a lucrării „se ocupă cu situația din România care este tratată în primul rând din perspectiva statutului juridic al BOR în trecut și astăzi [...], pentru ca apoi să fie analizat acest statut din perspectiva dreptului fiscal”.

Cea de a doua lucrare [Silvio Ferrari, *Scritti. Percorsi di libertà religiosa per una società plurale*, ediție îngrijită de Cristiana Cianitto, Alessandro Ferrari, Daniela Milani, Alessandro Tira (editori), Ed. Il Mulino, 536 p.] reunește o parte din studiile de impact la nivel european pe care Profesorul Silvio Ferrari le-a publicat în diverse reviste și volume. Cele 28 de studii sunt împărțite pe tematici în trei părți și sunt redactate în limbile italiană, engleză și franceză. Prima parte este dedicată dreptului ecleziastic și metodelor de cercetare pe care acesta le comportă, dimpreună cu specificitățile lui; în a doua parte este abordată problema dreptului natural și a laicității, precum și reflectarea acestui principiu în contextul european mai larg al relațiilor Biserică-Stat; partea a treia a lucrării prezintă în variantă comparată perspective de drept eclezial civil privitoare la diverse aspecte socio-juridice apărute în societatea europeană și care cad sub incidența prevederilor de *res mixta*.

Sub semnul diversității și actualității, dreptul scris rămâne perpetuu la îndemâna specialiștilor. Cititorul este beneficiarul, căci acesta este rostul paginilor revistelor juridice – să prezinte probleme, să ofere soluții, să inițieze și să consolideze argumente.

REFLECȚII CU PRIVIRE LA DOMENIUL PUBLIC AL PROPRIETĂȚII INTELLECTUALE

Conf. univ. dr. Adrian CIRCA
Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu
Facultatea de Drept

Keywords: intellectual property, public domain, posthumous publication.

Reflections on the Public Domain of Intellectual Property

Abstract

The public domain is one of the most debated issues in intellectual property. Although it has become a common element for all intellectual property regimes, understanding this notion is difficult due to the silence cast on it through the lens of non-regulation.

We find that the legal status of the public domain has not yet been created either at the international or at the national level. However, we can note that the requests for its positive regulation have become more and more numerous.

Certain principles and recommendations can already be outlined to contribute to the conservation, better accessibility and better use of the public domain.

1. Introducere

În general, regimurile proprietății intelectuale sunt marcate printr-o protecție limitată în timp, această durată variind de la un regim la altul. *Termenul* (privit ca o durată de timp) de apropiere produce un efect identic pentru fiecare regim, la expirarea acestuia bunul intelectual integrându-se în domeniul public, ce va avea consecințe asupra condițiilor de utilizare.

Domeniul public reprezintă una dintre cele mai dezbătute probleme în materie de proprietate intelectuală. Cu toate că a devenit un *element comun* pentru ansamblul regimurilor de proprietate intelectuală, înțelegerea acestei noțiuni este dificilă din cauza tăcerii așternută asupra acesteia prin prisma nereglementării.

Dezideratul afirmat de către Victor Hugo în cadrul discursului de deschidere la Congresul Literar Internațional din anul 1878, potrivit căruia „constatons la propriété littéraire, mais, en même temps, fondons *le domaine public*. Allons plus loin. Agrandissons-le”, își păstrează actualitatea. Domeniul public a fost propus întrucât era necesară o contraponderare la regimul proprietății literare și artistice. În timp ce proprietatea literară și artistică este chemată să asigure

interesele creatorilor, domeniul public are rolul de a proteja interesul cultural al societății, cu scopul de a permite publicului accesul la opere, independent de orice exclusivitate¹.

Și în prezent legislațiile cu privire la protecția drepturilor intelectuale se construiesc și depind de natura socială proprie, națională, a activității creatoare, de tradiția și cultura societăților respective, chiar dacă aceste creații au în mod natural vocație internațională. Constatăm că discuțiile privitoare la sfera domeniul public sunt îndreptate în direcția conform căreia aceasta reprezintă opusul sferei exclusivității domeniile private recunoscute sau acordate creatorilor. Orizonturile descoperite cu ajutorul lumii digitale au sporit așteptările utilizatorilor, care doresc să aibă acces la toate aceste experiențe creative cât mai repede. Este poate momentul la care experiențele acumulate în construcția acestor sfere să ofere răspunsurile necesare. Prima etapă are în vedere stabilirea conținutului sferei domeniului public ținând cont de natura, justificarea și principiile care vor governa acest mecanism.

2. Repere

Sintagma este pomenită doar în art. 18 din Convenția de la Berna: „prezenta convenție se aplică tuturor operelor care, în momentul intrării în vigoare, nu au trecut încă în **domeniul public** al țării lor de origine, prin expirarea duratei de protecție”². Se folosește expresia căzută în domeniul public, expresie ce a devenit uzuală, consacrată.

De asemenea, în cadrul Directivei nr. 2006/116/CE privind durata de protecție a dreptului de autor și a anumitor drepturi conexe³, se arată că: „orice persoană care, *după încetarea protecției drepturilor de autor*, publică legal sau comunică legal către public pentru prima oară o operă nepublicată anterior beneficiază de o protecție echivalentă cu cea a drepturilor patrimoniale de autor. Durata protecției acestor drepturi este de 25 ani începând cu data la care opera a fost publicată legal sau comunicată legal către public pentru prima oară” (art. 4).

Acest standard a fost implementat în legea română a dreptului de autor în art. 28 alin. (2) (Legea nr. 8/1996)⁴. De asemenea, se mai prevede și faptul că

¹ V. Hugo, *Discours d'ouverture du Congrès littéraire international*, Séance du 17 juin 1878, apud S. Dusollier, *Etude exploratoire sur le droit d'auteur et les droits connexes et le domaine public*, ce poate fi consultat la adresa web: https://www.wipo.int/meetings/fr/doc_details.jsp?doc_id=161162 (vizualizat la data de 20 decembrie 2022).

² România a aderat la Convenția de la Berna prin Legea nr. 77/1998.

³ Directiva (CE) nr. 2006/116 privind durata de protecție a dreptului de autor și a anumitor drepturi conexe, publicată în Jurnalul Oficial al UE nr. L 372/12 din 2006.

⁴ Este vorba despre operele postume (inedite). Pentru dezvoltări, a se vedea V. Roș, *Dreptul proprietății intelectuale*, vol. I, *Dreptul de autor, drepturile conexe și drepturile sui-generis*, Ed. C.H. Beck, București, 2016, pp. 296-299; G. Olteanu, *Dreptul proprietății intelectuale*, ed. 2, Ed. C.H. Beck, București, 2008, pp. 112-113; T. Bodoașcă, L.I. Tarnu, *Dreptul proprietății intelectuale*, ed. a IV-a, revăzută și adăugită, Ed. Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2020, p. 118; N.R. Dominte, *Dreptul proprietății intelectuale. Protecție juridică*, Ed. Solomon, București, 2021, p. 283.

„statele membre pot proteja edițiile critice și științifice ale operelor care aparțin domeniului public. Durata maximă a protecției unor astfel de drepturi este de 30 ani din momentul în care ediția a fost publicată legal pentru prima oară”⁵ (art. 5).

Interesant este faptul că am avut în legislația anterioară reglementări specifice în care se stabilea că „(1) după trecerea celor 30 ani de la moartea autorului, opera sa cade în *domeniul public*, **oricine fiind liber a o reproduce și exploata**. (2) Când nu există moștenitori, legatari, cesionari, sau creditorii ai autorului, opera sa cade în *domeniul public* imediat după moarte (art. 6 din fosta Lege nr. 126/1923 asupra proprietății literare și artistice)”⁶.

În afara celor amintite, legislația română privitoare la protecția creațiilor intelectuale nu conține dispoziții pozitive legate de regimul juridic al bunurilor intelectuale căzute în domeniul public.

3. Noțiune

Așadar, domeniul public reprezintă acel regim liber și gratuit de utilizare care devine aplicabil operelor literare și artistice, invențiilor brevetabile, desenelor și modelelor și chiar și mărcilor, la expirarea perioadei în timpul căreia titularul lor s-a bucurat de dreptul exclusiv de exploatare⁷.

Există un singur domeniu public în proprietatea intelectuală. Domeniul public se reduce la ansamblul bunurilor incorporabile⁸ care nu mai formează obiectul unui monopol de exploatare⁹.

Obiectul domeniului public este reprezentat de opere. Prin operă, de regulă, se înțelege acel fruct al actului de creație. Spre exemplu, o operă publicată în anul 1930 și al cărei autor a decedat în anul 1950 va cădea în domeniul public la 1 ianuarie 2022.

⁵ Italia a transpus norma în cadrul art. 85 – quater din Legea nr. 633/1941 cu privire la protecția dreptului de autor și a altor drepturi conexe. Cu privire la operele postume, a se vedea art. 85 – ter din aceeași lege. Legea poate fi accesată la adresa web: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/585941> (vizualizat la data de 20 decembrie 2022).

⁶ Art. 6 din fosta lege nr. 126/1923 mai prevedea și faptul că: „(3) După moartea autorului, nici moștenitorii, nici editorii nu pot face operei vreo modificare, fără ca aceasta să fie adusă în mod aparent la cunoștința publicului. Ministerul artelor va putea cere tribunalelor să ordone distrugerea exemplarelor reproduse fără respectarea obligațiunii de mai sus, pe lângă amenda prevăzută la art. 48. Dreptul de control prevăzut de art. 3 îl va avea în acest caz numai Academia română. Acest drept este perpetuu. Oricine poate aduce la cunoștința Academiei asemenea cazuri”.

⁷ N. Binclin, *Droit de la propriété intellectuelle*, 5 édition, LGDJ, 2018, p. 482. Conform lui Renouard domeniul public reprezintă „*le communisme intellectuel, loi de l’humanité*”.

⁸ Cu privire la regimul protecției datelor private în contextul dreptului de autor, pentru o analiză completă, a se vedea C. Jugastru, *Dreptul de autor în contextul prelucrării datelor cu caracter personal*, în Volumul „*Provocările dreptului de autor la 160 de ani de la prima lor reglementară legală în România*”, editat de V. Roș, C.R. Romițan, Ed. Hamangiu, București, 2022, pp. 131-181.

⁹ V. Roș, *op. cit.*, pp. 354, 358 și urm.

Domeniul public al bunurilor intelectuale nu are în vedere suportul încorporării lor, care pot fi mobile sau imobile. Nu există un domeniu public al proprietății intelectuale pentru suporturile operelor în care s-au încorporat.

Este adevărat că din coroborarea art. 11 cu art. 28 din Legea nr. 8/1996 rezultă faptul că doar drepturile patrimoniale se sting la împlinirea termenului acordat moștenitorilor pentru o exploatare exclusivă, ceea ce înseamnă că, din acel moment, orice persoană poate să utilizeze în mod liber orice categorie de operă. Acest drept de utilizare îl va putea exercita orice persoană, dar exercitarea lui va trebui să se realizeze cu respectarea drepturilor morale recunoscute moștenitorilor, și anume cel de divulgare, la paternitate și la inviolabilitate.

Libertatea de utilizare permisă de domeniul public nu va fi limitată de nicio contraprestație, adică va fi gratuită pentru toți. Dar, persoana nu va putea controla reproducerea, comunicarea publică sau orice utilizare menționate de prerogativele patrimoniale ale dreptului de autor.

Statutul de operă aflată în domeniul public autorizează reproducerea sau difuzarea operelor, fără a mai căuta vreun acord din partea titularilor, pentru a stimula accesul publicului la aceste opere. Faptul că este gratuită nu va însemna că punerea la dispoziția consumatorilor va fi și ea gratuită.

Domeniul public al drepturilor intelectuale poate fi distins:

– **de fondul comun:** fondul comun este o noțiune mai cuprinzătoare, în care găsim ideile, conceptele sau mai bine zis toate materialele care au vocația de a fi utilizate în cadrul unui proces creativ.

În timp ce domeniul public este constituit doar din **opere care au format obiectul unei aproprieri**. Nu cuprinde teoriile științifice, metodele matematice, descoperirile și chiar ansamblu elementelor de cultură, de civilizație care le înconjoară. Pe de altă parte, o parte a doctrinei se pronunța în sensul în care se consideră că din domeniul public fac parte și creațiile spiritului care nu pot fi protejate printr-un titlu de protecție juridică din domeniul drepturilor de proprietate intelectuală¹⁰.

De asemenea, considerăm că atașarea excepțiilor menționate de legea dreptului de autor (art. 35 și urm.) la sfera generală a domeniului public ar semnifica faptul că ar acoperi resurse a căror libertate de utilizare ar fi doar circumstanțială.

Utilizarea liberă specifică domeniului public se aplică acelor bunuri care au format obiectul unei aproprieri. De asemenea, o altă caracteristică specifică domeniului public are în vedere că bunul încă mai este protejat prin intermediul prerogativelor morale.

Spre deosebire, există categorii de bunuri care pot fi utilizate în mod liber fără a mai fi necesară cercetarea originii acestora.

Libertatea de utilizare se bazează pe inexistența unor drepturi exclusive și pe imposibilitatea punerii în aplicare a acestor exclusivități.

¹⁰ A. Speriusi-Vlad, *Natura juridică a drepturilor din domeniul proprietății intelectuale*, în volumul *In Honorem Radu I. Motica. 20 de ani de învățământ juridic la Timișoara*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 501.

- **de domeniul public al proprietății publice:** bunurile publice formează obiect al unei colectivități publice ce exercită un drept de proprietate.

Spre deosebire, **trăsătura proprie a domeniului public este aceea că înlătură orice titular, orice subiect putând exploata bunurile cu respectul prerogativelor morale.** Cu alte cuvinte, acest drept de utilizare nu va avea atașat prerogativa exclusivității proprii doar drepturilor intelectuale¹¹.

În acest context, observăm că bunurile intelectuale pot exista și *fără proprietatea intelectuală*, fiind autonome. Lucrurile se mențin chiar dacă regimul inițial de apropiere s-a stins¹².

Cu privire la **rolul domeniului public** în cadrul regimurile de proprietate intelectuală, doctrina susține ideea **interesului public cultural**, astfel încât să se permită accesul publicului la toate aceste experiențe creative. Scopul este creșterea accesului public la expresiile culturale și creative, iar justificarea constă în interesul public astfel ocrotit.

În acest curent doctrinar, dreptul este în serviciul societății, având misiunea de a organiza societatea, de a apăra coeziunea socială și relațiile sociale care unesc oamenii. Operele sunt destinate publicului, iar regimul de protecție urmărește să faciliteze circulația operelor în sfera publică permițând autorului să controleze această circulație, într-o anumită măsură. Astfel, modelul sferei publice încorporează domeniul public ca element cheie al regimului dreptului de autor, având în vedere că scopul său final ar trebui să fie promovarea accesului public la opere (J. Habermas).

Domeniul public este văzut ca antiteza dreptului de autor, afirmându-se drept contrapartida necesară a protecției dreptului de autor. Dezbaterile despre domeniul public au prins contur și datorită mediului digital care a lărgit accesul la conținutul cultural și care ridică problema unui domeniu public bogat, independent de protecția dreptului de autor. Prin exclusivitatea acordată creatorilor, legiuitorul a plătit un preț exorbitant și a abandonat interesul public.

Domeniul public este considerat principiul, iar dreptul de autor excepția. Este corect ca autorii să fie remunerați, dar monopolul acordat nu trebuie să dureze o zi mai mult decât termenul acordat. Protecția temporară reprezintă compromisul între interesul public și protecția operelor. Se poate spune că obiectivele și justificarea domeniului public și cele ale excepțiilor și limitărilor din dreptul de autor sunt strâns legate: în ambele cazuri, scopul este creșterea **accesului public** la expresiile culturale și creative.

¹¹ Există o divergență doctrinară legată de posibilitatea de a invoca răspunderea civilă cu privire la utilizarea bunurilor intrate în domeniul public. De principiu, orice utilizator este liber de a copia o operă, efortul financiar realizat în vederea publicării neputând fi culpabil.

¹² Nu pierdem din vedere existența prerogativelor morale atașate drepturilor intelectuale în general. De aceea, s-a propus înlocuirea sintagmei cu denumirea de *domeniu de protecție diminuată* (C. Dumitru, *Domeniul public și fondul comun imaterial al omenirii. Diferențele de conținut și de regim juridic. Consecințe și aplicații practice*, în *Revista Română de Dreptul Proprietății Intelectuale* nr. 4/2019, p. 102).

Mai recent, teoriile referitoare la drepturile naturale de proprietate intelectuală au fost înlocuite de concepții utilitare, care justifică acordarea unui drept de proprietate privată prin beneficiile sociale generate la nivel global. În acest context, proprietatea intelectuală este legitimă cu condiția să ofere suficiente stimulente pentru creatori și inovatori pentru a stimula producția de opere și invenții. Acest raționament a alimentat evoluția unei analize juridice și *economice* bogate a proprietății intelectuale în ultimii treizeci de ani.

Consider că posibilitatea autorilor de a-și apropria fructul creației intelectuale nu trebuie privită drept o recompensă acordată de către societate. Chiar dacă regimurile speciale de proprietate propuse de legislația proprietății intelectuale prevăd o durată limitată, aceasta nu înseamnă că transformă proprietatea într-o proprietate recompensă, cu riscul de a o denatura. Este adevărat că se realizează un echilibru între interesele particulare ale creatorilor și interesul general, dar acest echilibru nu este propriu doar proprietății intelectuale (e.g. proprietatea imobiliară prin raportare la constrângerile urbanismului). Omul trebuie să fie respectat în libertatea sa, fundamentul dreptului este în Om¹³. Cu siguranță, libertățile trebuie corelate. Nu numai libertatea individuală trebuie să se afirme, ci și libertatea colectivă a grupului social. Pentru ca aceste două feluri de libertăți să poată coexista, se impune să se limiteze una pe alta. Prin libertatea limitată a individului se întemeiază și se consolidează libertatea tuturor. Chiar dacă cunoașterea începe cu experiența, nu înseamnă că unica ei sursă este experiența.

Omul trebuie să se bucure de fructul muncii sale, astfel încât aceste drepturi exclusive trebuie să fie recunoscute și nu acordate.

De asemenea, poate ar trebui să distingem între rolul și funcția dreptului de autor și rolul și funcția domeniului public. Limitarea perpetuității a fost admisă tocmai pentru a păstra echilibrul cu interesul public cultural, domeniul public reprezentând oglinda acestuia.

Perimetrul domeniului public va depinde atât de **durata de protecție**, cât și de **voiața titularului**:

- funcție de **durata protecție** (de lege): domeniul public este mai restrâns, dar doar temporar, având în vedere perioada de protecție a titlurilor de proprietate. Convenția de la Berna prevede că durata apropierei este determinată de regimul țării, în care titlul este invocat, fără ca această durată să depășească durată stabilită în țara de origine a țării [art. 7 alin. (8) din Convenție]. În dreptul brevetelor, durata va fi calculată funcție de data de depozit în sistemul inițial; statele pot prevedea durate diferite, dar punctul de plecare va fi întotdeauna același. Nu este vorba despre durata bunului.

Spre exemplu, această restrângere s-a realizat prin Legea nr. 8 din 1996 când s-a permis readucerea dreptului în beneficiul vechilor titulari cu ocazia prelungirii perioadei de protecție, în fapt beneficiind operele recent căzute în domeniul public.

¹³ Pentru dezvoltări pe această temă, se poate lectura și R.A. Rizoiu, *Homo oeconomicus versus homo juridicus: de cine îl salvăm pe om?* în Volumul „*Hic et Nunc: Alexandru Athanasiu*”, Ed. C.H. Beck, București, 2020, pp. 180-183.

– **prin voința titularului**, care își **poate abandona bunul**¹⁴. Acest **exercițiu de dispoziție** poate fi făcut fără ca perioada de protecție să expire. Spre exemplu, în dreptul brevetelor, o statistică relevă faptul că protecția medie este de 10 ani, la jumătatea perioadei legale.

Pe de altă parte, anumite regimuri ale proprietății intelectuale permit a respinge aproape perpetuu integrarea bunului intelectual în acest regim (este cazul dreptului mărcii). Titularul poate menține în vigoare titlul reînnoindu-l permanent. Astfel, este posibil ca numele personajului principal dintr-o operă să poată fi înregistrat ca și marcă.

Prin excepție, nu vor aparține domeniului public nici acele programe pentru calculator aflate în regim de freeware pentru că, chiar dacă titularii pun la dispoziția utilizatorilor în mod gratuit accesul la aceste bunuri, impun totuși utilizatorilor anumite condiții și a căror nerespectare echivalează cu contrafacerea¹⁵.

De asemenea, consider că vor face parte din domeniul public la timpul convenit acele opere pentru care autorul le-a divulgat și le-a utilizat, chiar și cele neutilizate. Nu vor intra în domeniul public acele opere pentru care autorul a decis ca acestea să nu fie divulgate.

Au intrat în domeniul public, spre exemplu, operele americanul Elzie Crisler Segar (1894-1938), creatorul benzilor desenate avându-l drept erou pe Popeye marinarul.

Cu privire la operele orfeline, acestea sunt prezumate a fi încă protejate, obstacolul în exploatarea lor provenind din imposibilitatea stabilirii identității sau din lipsa localizării fizice a titularilor de drepturi (art. 122 din Legea nr. 8/1996)¹⁶, adică nu fac parte din domeniul public.

Chiar dacă prezumția este că fac parte din domeniul public, probleme vor fi și cu acele opere pentru care nu există disponibilă nicio altă copie a operei în afara singurului suport tangibil rezervat proprietarului suportului material (e.g. un tablou). În astfel de cazuri, teoretic opera este în domeniul public, dar folosirea necesită accesul la aceasta. În realitate, se află în afara domeniului public pentru că nimeni nu se poate bucura, în condițiile în care proprietarul exercită un control exclusiv. Exemplul acesta pune în valoare distincția între utilizare liberă și accesul liber, ori prin regimul juridic al domeniului public se are în vedere doar utilizarea liberă.

Mai putem adăuga și faptul că chiar dacă prerogativele morale sau patrimoniale s-au epuizat, aceasta nu înseamnă că operele care formează obiectul derivat al acestor drepturi sunt în domeniul public (doctrina epuizării drepturilor de proprietate intelectuală).

¹⁴ Poate termenul *a abandona*, sugestiv de altfel, nu reflectă în mod adecvat semnificația juridică a acestui fapt. Pentru ca opera să aparțină domeniului public este necesar ca autorul să renunțe la drepturile sale, adică să își exprime consimțământul în acest sens în mod neechivoc și irevocabil.

¹⁵ V. Roș, *op. cit.*, p. 362.

¹⁶ C. Dumitru, *Domeniul public...*, *op. cit.*, p. 108.